

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО ТЕРМІНОТВОРЕННЯ НА ЕТАПІ ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Коновалова В.Б.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри ділової іноземної мови та перекладу

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

Україна є невід'ємною складовою нової системи європейських і глобальних зв'язків та відносин, що формувалися століттями. Істотними чинниками зростання міжнародного значення України є становлення та постійний розвиток її наукових надбань. Глобальні інтеграційні процеси сучасного світу відображаються також і на розвитку філологічної освіти в Україні на етапі її входження в європейський освітній простір. Наразі, однією з актуальних проблем розвитку філологічної науки в Україні є проблема термінотворення, оскільки термінологія була і залишається головним засобом фіксації, актуалізації та транслявання концептуальних парадигм як в науці, так і в суспільно-політичному континуумі.

Термінознавство виникло у 30-х роках 20-го століття, об'єднавши лінгвістику, логіку, філософію та постало у вигляді окремої наукової дисципліни зі своїми поняттями та методикою. Біля витоків творення української термінології стояли науковці І. Верхратський, В. Левицький, О. Курило, О. Огоновський, І. Пулюй та інші. Вони доклали багато зусиль до вироблення фахової термінології з різних наукових і технічних ділянок, прагнули до того, щоб термінологія була «всеукраїнська і поєднувала елементи власне національного і міжнародного» [1, с.96].

Період 20-х років ХХ століття (який хронологічно збігається з періодом

"українізації" радянської України) справедливо називають "золотим десятиріччям" у розвитку української термінології.

На початку 30-х років ХХ ст. у Галичині проф. І. Огієнко об'єднав талановитих українознавців довкола редакції журналу "Рідна мова", який виходив у Варшаві з 1933 по 1939 рр. За сім років існування журнал опублікував сотні статей з українського мовознавства під рубриками "Життя слів", "Новинки мовознавства", "Мова нашої преси", "Канцелярська мова", "Мовний порадник для редакторів, видавців, працівників пера" [2, с.35].

Оскільки сфера застосування української мови значно зростає, вона починає вимагати усталеної термінології, у зв'язку з чим стає інтенсивнішим процес творення окремих термінів, виникає потреба у систематизації, уніфікації і впорядкуванні як наявних, так і новостворених терміносистем.

Однак, позитивні зрушення на ниві української термінологічної діяльності були короткочасними, оскільки 30-50-ті роки відзначилися боротьбою з "націоналістичними проявами", що спричинило нищення української наукової термінології під гаслом розкриття класової суті будь-яких наукових теорій. У загальнодержавну політику руйнування української термінології, нехтування науково-теоретичними, практичними надбаннями часів українізації органічно вплелася стаття А.Хвилі "Знищити коріння українського націоналізму на мовному фронті" (1933р.), яка стала підставою для корекції розвитку національних терміносистем у потрібному політичному руслі та їхнього максимального наближення до російської термінології.

Наразі, численні диспути та суперечки на конференціях та наукових семінарах, присвячених проблемам становлення термінознавства в Україні свідчать про те, що найважливішою філологічною проблемою сьогодення залишається, насамперед, питання про те, як зберегти національний дух української термінології в умовах широких глобалізаційних процесів сучасності на етапі входження України в європейський освітній простір. Полеміка, насамперед, спостерігається стосовно найбільш розповсюджених спеціальних понять, що мають дубльовані українсько-російські варіанти, а

також щодо спроб лексикографічного опрацювання технічних термінів, словотвірна структура яких відрізняється від аналогічних термінів інших слов'янських мов, насамперед російської [3, с.52].

Сьогоднішню українську ситуацію в галузі термінологічного нормування ускладнює та обставина, що серед теоретиків і практиків термінотвору є прихильники принаймні двох термінотворчих традицій, кожна з яких передбачає різний національно-культурний вибір: одні зорієнтовані на використання усіх наявних в українській мові способів, а інші віддають перевагу калькуванню з російської мови. Крім русифікації, в українському науковому мовному середовищі виникла нова загроза, яку В. Радчук з гіркотою назвав укрліш, тобто український інглиш, український варіант англійської мови.

Представники наймолодшого і середнього покоління українських учених залюбки вводять у наукові тексти модні англомовні замітники загальновживаних слів: креативний замість творчий-, латентний - прихований, неявний тощо.

На жаль, до 90-х років XX ст. монопольне панування у науці у республіках колишнього СРСР мала російська мова, якою друкувалися майже всі наукові дослідження, підручники, розробки. Тому для вирішення мовного питання довелося мати справу з певними труднощами:

- науковці звикли користуватися російською мовою і, відповідно, російською термінологією. У наш час, на жаль, ще є велика кількість українських учених, особливо в різних галузях науково-технічних знань, що спирається на базові фахові знання з російської наукової літератури. Разом з новими знаннями учені запозичують і російські усталені мовні форми, забуваючи про те, що кожен новий термін має органічно вписуватися за формою і звучанням в українську мову та функціонувати у відповідності до її внутрішніх законів.

- навчальні заклади були забезпечені в основному лише російськомовними підручниками, науковою літературою, а наявні російсько-українські словники та підручники містили невиправдані калькування

російських термінів, нехтуючи нормами української мови;

- багато термінів взагалі не мали українських еквівалентів і кожен вживав їх на власний розсуд [4, с.125].

Із становленням України як суверенної держави українська мова все глибше і глибше поширюється в соціальному просторі. Визначальною рисою її функціонування стає законодавча закріпленість за нею статусу державної. У зв'язку з цим проблема наукової термінології набирає глобального значення. Одним із першочергових завдань сучасного термінознавства є практичний аспект - систематизація, уніфікація та стандартизація наявної термінології через створення галузевих словників. Віками гноблена і переслідувана українська мова, нарешті, була визнана Конституцією України державною і, як результат, протягом десяти років Незалежності України вийшло 466 словників лише термінологічного типу з різноманітних галузей знань, виробництва, культури. Поява таких праць – це вияв патріотичного ентузіазму самих авторів, свідчення великої працездатності цих людей, бажання усталити українські термінологічні системи, забезпечити українській мові якнайширші сфери розвитку в Україні та у світовому просторі в галузях міжнародних відносин, політики, торгівлі, економіки, освіти та культури [5, с.26].

Незважаючи на труднощі й суперечності розвитку упродовж другої половини ХХ століття, термінологічна лексикографія прагне до очищення української мови від невластивих їй елементів і відновлення її питомих рис, виступає потужним чинником формування та утвердження української фахової мови.

Література

1. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням: Підручник / С.В. Шевчук. – К.: Алерта, 2010. – 696с.
2. Вовк А. Наукова мова і політика: 55 років української термінології в УРСР // Сучасність / А. Вовк. - 1979. - Ч. VII.- 127с.

3. Козловський В.О. Термінологічні уваги // Бібліотечний журнал / В.О.Козловський. - 2008. - Ч. 6-8.- 84с.
4. Меженко Ю.О. Теоретичні передумови організації української бібліографічної роботи // Бібліологічні вісті / Ю.О.Меженко. - 2007.- 231с.
5. Симоненко Л.О. До питання розвитку української термінологічної лексикографії // Вісник Харківського політехнічного університету / Л.О. Симоненко. - 2008. - №19.-92с.